

Miscellanea

O SCRISOARE A D-LUI IORGA

Primum din partea d-lui Iorga următoarea scrisoare, pe care o publicăm cu plăcere, și căreia îi urmează imediat răspunsul recensentului nostru.

Stimate Damnule Director

Nu-mi place nici a semna, nici a scoate în relief valoarea cărților ce scriu așa cum mă ajută puterile. Dar analiza dării de samă pe care o face d. Dieterich, în „Byzantinische Zeitschrift“ despre cartea mea „Geschichte des rumänischen Volkes“ și, mai ales nota răuvoitoare și nedreaptă ce i se dă, mă silesc a face următoare rectificări.

N'am avut să scot la lumină o influență bizantină indirectă, odată ce am vorbit de influența bulgaro-sârbească, prin care se manifestă în dezvoltarea noastră orice element venit din Bizanțul politic și cultural, cu care de-a dreptul n'am avut a face în epocile care se pot studia bine după izvoare.

„Știința bizantină“, bizantinologia adică, o cunosc în acele domenii asupra cărora se întind cercetările mele, în care nu intră doar studiul lingvistic al monumentelor literaturii bizantine. Am scris și o „Istorie a Imperiului bizantin“, am colaborat la „Byzantinische Zeitschrift“... Creatorul bizantinologiei, prof. Krumbacher, a avut cuvinte de recunoaștere pentru lucrările mele.

Sînt puține ediții nouă ale Bizantinilor, și nici una nu înovează pentru istorici. Afară de aceasta bibliotecile noastre nu le posedă.

Jireček (nu „Jiriček“) nu scrie rusește, cum crede autorul notiței din revista dv. Pe Rușii ce au scris despre „începuturile istoriei românești“ nu-i cunosc; pe cei care au scris în legătură cu ele, n'am avut de ce-i întrebuița.

N'am avut să mă ocup de caracterul latin al limbii noastre și de dezvoltarea ei, și învinuirile par să vie, nu de la Dieterich, ci de la autorul notiței din revista dv.

Ceia ce spun eu despre toponimia românească nu cuprinde „confuzii și contraziceri regretabile“, și nu-mi aduc aminte să fi vorbit Dieterich despre acest punct, în care, firește, n'are nici o competență.

N'am spus că „aspru“, „clitori“, „drum“, „farmec“ vin din „epoca fanariotă“, ceea ce ar fi o prostie cu coarne, de care numai suficiența autorului notiței mă poate crede capabil.

N'am spus prin nici un cuvînt că datinele poporului românesc nu-și au corespondentul la popoarele balcanice.

Adaug că d. Dieterich e numai un „frisch gebackener Doktor“, că a introdus enormități în redactarea ediției germane a vestitei cărți de „Istoria literaturii romîne“ a lui Alexici, și că unica sa lucrare mai înfinsă e luată rău la vale în „Revue critique“*).

Eu cred că revista dv. nu are chemarea de a reproduce, exagerînd, criticile necompetente și necuviincioase pe care le aduce cine știe ce băețel din Germania operei în care un învățat român, care nu și-a furat reputația, a pus munca tinereții și bărbăției sale.

Primiți salutările mele

N. Iorga

Sîntem mulțămiiți că notița din numărul precedent a izbutit a face pe d. Iorga să răspundă la cîteva obiecții formulate de Dieterich în *Byzantinische Zeitschrift* operei sale *Geschichte des rumänischen Volkes*. De altmîntrelea d. I. greșește atribuind acelei scurte dări de samă o „notă răuvoitoare și nedreaptă“.

Cronicari imparțiali, dorind de a pune pe cetitorii noștri în curent cu tot ce se scrie, noi n'am făcut decît să rezumăm amintita recenzie și pentru convingerea cetitorilor vom da în traducere pasajele în discuție.

Propriile cuvinte ale lui D. asupra influenței bizantine sînt: „fondul spiritual-cultural este în ultima analiză bizantin, chiar dacă e numai latent și venit prin mediul bulgar, și acest fapt nu iesă în evidență cu tăria necesară, nu e pus în lumina ce i se cuvine, o vezi numai prin indicații ocazionale. Bizantinistica e încă tină, și cercetările balcanice ce să razimă pe ea sînt încă și mai tinere, rezultatele ei nu sînt totdeauna întemelte și sigure; dar ceia ce e sigur trebuie să-și însușască fiecare, întrucît intră în domeniul activității sale; și aceasta e: 1) Influența bisericii, justiției și administrației grecești asupra celorlalte popoare balcanice, 2) Unitatea modului de gîndire, considerare și de exprimare provocată prin vechea lor comună dependență culturală în epoca bizantină. Autorul este aplecat a da puțină atenție ambelor puncte. Aceasta se vede în epoca sa în trei deosebite direcții: în modul de folosire al izvoarelor bizantine, în modul exploatării literaturii științifice referitoare la Bizanț și în modul tratării materiei“.

Despre folosirea izvoarelor bizantine ne spune (p. 326): „Trebuie să admitem că I. cunoaște bine aceste izvoare și le exploatează după putință, cum ne arată numeroasele note din josul paginilor. Aceasta ne arată însă și altceva: că poți cunoaște pe autori și totuș să nu fii în curent cu actualul stadiu al Bizantinologiei. E drept, nu e un cap de țară dacă Constantin Porphyrogenetos e citat după moda franceză „Porphyrogenetes“ (Porphyrogénète), Akropolites ca Akropolitias (latinește ar fi

*) *Revue critique d'histoire et de littérature*, Nouvelle série, tom. XLIX, pag. 295 :

Maintenant, que j'ai lu attentivement ce volume, j'ai la conviction, que la série de publications promise par K. Krumbacher comme complément de *Byzantinische Zeitschrift* pouvait difficilement plus mal commencer. Les citations sont fausses. Les textes sont ou pas lus ou mal lus. Les ouvrages spéciaux mentionnés ou critiqués ne sont même pas compris. Les conclusions sont inexactes. La méthode est insuffisante. Le tout forme un ouvrage hâtif et léger. Ce n'est pas un livre fait, c'est un livre à faire.

Hubert Pernot.

Akropolita), Niketas Akominatos drept Choniates; vom dezaproba însă energic pe I., când pe scriitorii așa de însemnați și de mult utilizați ca Theophylaktos, Theophanes, Georgios Monachos, Anna Comnena și Akropolites îi citează după ediția din Bonn. Hotărît I. nu a urmărit noua dezvoltare a bizantinisticii; altfel numele lui Boor, *Reifferscheid* și *Heisenberg* nu i-ar fi fost necunoscute, și aceștia au făcut doar edițiile lor nu numai pentru filologi ci și pentru istorici. În privința asta I., dacă ar fi știut ce e cu tradiția lui Symeon Magister, putea să nu-l reclame ca izvor bizantin pentru cuvintele citate pe pagina 77: „Βουλγαρία ἐκείθεν τοῦ Ἰσθμοῦ*”) și să schimbe și uzul limbii grecești, crezând că ἐκείθεν poate însemna și *cis* pe lângă obișnuitul *trans*, lucru ce nu s'a întâmplat în nici o perioadă a limbii grecești. Despre acest pasaj nu poți spune nimic decît doar că nu poate servi ca izvor istoric. Iar în ce privește chestiunea dacă autorul stăpînește noua literatură istorică a bizantinisticii, și a popoarelor vecine întru cît atinge istoria externă a Romînilor, recensentul se exprimă așa: „Pentru istoria externă sînt importante înainte de toate raporturile cu Pecenegii și Bulgarii. Aici referentul crede a fi observat că tocmai literatura mai nouă rusască nu a fost îndeajuns consultată; se pare că n'a fost îndeajuns consultată pentru etnografia sudslavică importanta lucrare „lui Jagić din Arch. slav. Phil. 14, 47, 87, mai departe nici *Bizantul și Pecenegii* de *Vasiljevsky*, Jour. Min. 1872, vol. 164 (Nov. Dez.); pentru istoria celui de al doilea imperiu Vlaho-bulgar regretăm lipsa unei trimeteri la lucrarea lui *Uspenskiĭ*: Formarea celui de al doilea regat bulgar, Odessa, 1879, cu care trebuie să se compare și Arch. Slav. Phil. 4. 627—637, nu e amintită nici lucrarea lui *J. L. Piç* și *A. Amlacher*, Slavii dacici și Corgedii—Bulgari din *Sitzber. der K. böhm. Gesellsch. der Wiss. phil. hyst.* 1888 pp. 227—280. În genere se pare că pentru istoria Bulgarilor s'a mărginit exclusiv la lucrarea lui *Jireček*“.

D. Iorga spune că n'a avut de ce să se ocupe cu caracterul latin al limbii. Citatul ce urmează va dovedi că învinuirile nu vin de la noi ei dela D: „Chiar de nu era tema autorului de a ne da o descriere a limbii romîne, ar fi fost totuș necesar pentru caracterizarea ei de a ne arăta influențele externe și interne ce le-a primit din Balcani, deoarece asta e important pentru chestiunea originii Romînilor. Cercetările referitoare la această chestiune ale lui *Sandfeld Jensen* și *Șăineanu* sînt din nefericire complet ignorate, așa că avem impresia că limba romînă ar cuprinde numai elemente slave. Puternica reliefare ale acestora, în special a numelor de locuri, evident stă în congruență cu teoria autorului asupra leagănelui de origine al Romînilor, care după el nu trebuie căutat în peninsula Balcanică;... argumentarea acestei teorii însă nu mi se pare reușită; ea cuprinde contradicții și confuzii“.

A fost o frază necompletă printr'o regretabilă scăpare de condei: fraza „sînt contradicții și confuzii regretabile în partea privitoare la toponimie“; s'a omis a se spune: cu privire la argumentarea teoriei originii Romînilor.

Nu noi, ci D., pe răspunderea lui, pune pe sama d-lui I. origina fanariotică a cuvintelor: aspru, ctitor, drum etc... Cităm: „se reflectează [tendința de a ignora momentele culturale bizantino—balcanice] și... în

*) Εἰς Βουλγαρίαν ἐκείθεν τοῦ Ἰσθμοῦ ποταμοῦ se pomeneste întâi la *Georgios Monachos* (mijlocul sec. IX) și apoi de la dînsul a trecut la copiatorii săi *Symeon Magister* (sec. X) și *Leon Grammaticus* (inceputul sec. XI).

descrierea vieții interne. Aici e însemnat Cap. III al părții a 2-a : satele românești, care descrie dreptul primitiv, raporturile economice și obiceiurile poporului. N'ai decît să cercetezi registrul pentru a da peste expresii ca : aspri, ctitori, drum, fermece, horă, logofăt, perperi, pogor, spătar etc., și spre a recunoaște că multe din acestea și alte cuvinte sînt restul unei culturi bizantine și nu toate vin abea din epoca fanariotă" p. 237. Cînd recensentul citează *numai* cuvinte vechi grecești ori bizantine, referitoare toate la raporturi economice și juridice despre care ne spune că sînt „rămășițele unei vechi culturi bizantine”, evident ne lasă să înțelegem că d. I. a afirmat undeva o atare origină fanariotică, ceia ce desigur ar constitui o mare greșală.

Mai departe d. I. zice : „n'am spus prin nici un cuvînt că datinele poporului român nu-și au corespondentul la popoarele balcanice”. Dar tocmai asta i-o impută recensentul : „Asemenea potriviri se pot explica numai prin o veche comunitate de drept în ființă deja în epoca bizantină. Ar fi fost de dorit, de s'ar fi cercat, să se descopere aceste dependenți. I. a tratat toate aceste lucruri ca ceva specific românesc, o greșală în care nu numai el a căzut. Despre raporturile dintre dreptul bizantin și cel român s'a scris de repetate ori și în urmă de *L. Pié, Les lois Roumaines et leur connexité avec le droit byzantin.* (Bucarest 1887). Și această operă pare a fi scăpat din vedere lui Iorga”.

Rugăm pe d. Iorga să fie sigur că, dacă va răspunde lui Dieterich, noi, ca cronicari imparțiali, vom releva cu plăcere răspunsul său, cum de altfel s'a mai făcut tot în corpul acestei reviste. (Vezi V. R. IV. 582.)

De altfel pentru noi este perfect indiferent dacă D. e un frisch gebackener Doktor sau vechiu de cînd lumea, dacă la 1898 a publicat ale sale Untersuchungen așa de aspru criticate de Hubert Pernot, cu toate că am putea presupune că Krumbacher știe să-și aleagă colaboratorii.

Pentru noi interesant a fost numai că un autor străin—oricare ar fi el—a vorbit despre cartea unui autor român, mai mult încă că acea carte este privitoare la istoria neamului nostru, și despre dînsa a fost vorba într-o revistă așa de importantă ca *Byzantinische Zeitschrift*.

POLITICA ȘI LITERATURA

Din ziarul *Epoca* : „Cercul literar al *Convorbirilor literare* s'a adunat la d. A. Marghiloman...” — *Epoca* a uitat să adauge că d. A. Marghiloman nu e cunoscutul și distinsul om politic, care, cum se știe, n'are nici o legătură cu literatura, ci un omonim al acestuia, un literat, colaborator al „C. L.” — Dăm noi această lămurire, pentruca să nu se creadă cumva că cercul literar al „C. L.” ar amesteca politica în literatură, sau, mai bine, literatura în politică,—căci nu d. Marghiloman s'a dus la cerc, ci cercul la d-sa...

P. Nicanor & Co.